

BÀI 7

ĐÁNH NHAU VỚI CỐI XAY GIÓ

(Trích *Đôn Ki-hô-tê*)

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS thấy rõ tài nghệ của Xéc-van-tét trong việc xây dựng cặp nhân vật bất hủ Đôn Ki-hô-tê, Xan-chô Pan-xa tương phản về mọi mặt ; đánh giá đúng đắn các mặt tốt, mặt xấu của hai nhân vật ấy, từ đó rút ra bài học thực tiễn.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Văn bản này trích trong *Đôn Ki-hô-tê*, bộ tiểu thuyết dày gần ngàn trang của nhà văn Tây Ban Nha Xéc-van-tét (1547 – 1616). HS chỉ học văn bản này chứ không phải là học tiểu thuyết *Đôn Ki-hô-tê*, càng không phải là học về nhà văn Xéc-van-tét.

2. Chúng tôi cung cấp thêm tư liệu – chỉ để GV tham khảo – phần tóm tắt tiểu thuyết *Đôn Ki-hô-tê* do Nguyễn Văn Khoa biên soạn trong *Từ điển văn học* (NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1981) :

Tiểu thuyết gồm hai phần : phần I có 52 chương, xuất bản năm 1605 ; phần II có 74 chương, xuất bản năm 1615.

Phần I. Một lão quý tộc nghèo ở nông thôn tên là Ki-ha-đa, gầy gò, cao lênh khênh, tuổi quãng năm mươi, vì quá say mê các truyện hiệp sĩ phiêu lưu nên mụ mẫm cả đầu óc, lúc nào cũng muốn trở thành hiệp sĩ lang thang để phò nguy cứu khốn, diệt trừ yêu quái và lũ khổng lồ, lập lại trật tự và công lí. Lão lục những đồ binh giáp đã han gỉ của tổ tiên, đem đánh bóng và sửa chữa lại để vũ trang cho mình. Lão phong cho con ngựa gầy còm của lão cái tên chiến mã Rô-xi-nan-tê, còn bản thân lão là nhà hiệp sĩ Đôn Ki-hô-tê xứ Man-cha. Và để đúng "mốt" của một hiệp sĩ lang thang, phải có người tình xinh đẹp, lão nhớ đến một phụ nữ nông dân lão thầm yêu thời còn trẻ, và ban cho chị ta cái tên là công nương Đuyn-xi-nê-a. Nhà hiệp sĩ ra đi để làm lễ thụ phong : quán trọ thành lâu đài, hai gái điếm thành hai công nương, gã chủ quán và cuốn sổ chi tiêu thành lãnh chúa và cuốn *Kinh Thánh*. Lần ra đi thứ nhất kết thúc bằng cuộc giao đấu giữa Đôn Ki-hô-tê với những người lái buôn, vì họ không chịu thừa nhận Đuyn-xi-nê-a là đẹp nhất trần gian khi mắt họ chưa nhìn thấy nàng. Đôn Ki-hô-tê bị đánh như tử, may có một bác nông dân cùng làng đưa về gia đình. Rồi Đôn Ki-hô-tê lại ra đi, lần này có thêm một giám mã là bác nông dân cục mịch Xan-chô Pan-xa, hai thầy trò đi khắp nước Tây Ban Nha. Thầy với mộng tưởng hảo huyền : cối xay gió tưởng là lũ khổng lồ, chiếc chậu thau của bác thợ cạo tưởng là mũ sắt của Mam-bri-nô, một phu nhân ngồi trong xe ngựa tưởng là công chúa bị lão phù thủy bắt cóc, đàn cừu tưởng là đội quân... Trò với mộng tưởng thực tế : khi thầy công thành danh toại, sẽ ban cho mình chức quan thống đốc cai trị vài hòn đảo. Trong chiến công đánh tan một đám lễ tang, làm què chân một sinh viên, bác giám mã đã phong cho Đôn Ki-hô-tê biệt hiệu "Hiệp sĩ Mặt sấu nảo". Hai người quen Đôn Ki-hô-tê phải tìm cách bắt sống lão, nhốt vào cũi, đưa về cho gia đình.

Lợi dụng một lúc được tự do, Đôn Ki-hô-tê lại lao vào đám rước làm lễ cầu mưa để giải thoát cho bức ảnh Đức Mẹ đồng trinh mà lão tưởng là một công chúa bị bắt cóc. Lão bị đánh đến óm đờn, và những người thân thích phải khiêng lão lên xe bò đưa về nhà chữa chạy.

Phần II. Mọi người tìm cách ngăn không cho Đôn Ki-hô-tê ra đi, nhưng cậu tú Xam-sơn Ca-ra-xcô bày mưu cổ vũ Đôn Ki-hô-tê lên đường lập chiến công mới. Lão gặp hiệp sĩ Gương soi (Xam-sơn Ca-ra-xcô trá hình) và chấp nhận cuộc thách thức giao đấu với điều kiện kẻ thất bại sẽ phải phục tùng mệnh lệnh của người chiến thắng. Nhưng không may, hiệp sĩ Gương soi lại bị ngã ngựa. Hai thầy trò Đôn Ki-hô-tê tiếp tục ra đi, gặp đoàn xe chở một đôi sư tử trong cũi. Đôn Ki-hô-tê bắt người hộ tống phải mở cũi thả con sư tử để đánh nhau. Con sư tử không buồn ra khỏi cũi, và hiệp sĩ Đôn Ki-hô-tê với chiến công này, quyết định đổi danh hiệu thành "Hiệp sĩ Sư tử". Thầy trò Đôn Ki-hô-tê gặp hai vợ chồng một bá tước. Họ đã đọc truyện *Nhà quý tộc tinh khôn Đôn Ki-hô-tê xứ Man-cha* nên nảy ra ý định trêu chọc. Họ đón tiếp Đôn Ki-hô-tê với kiểu cách hiệp sĩ, phong cho Xan-chô Pan-xa chức quan Thống đốc đảo Ba-na-ta-ri-a. Kết thúc những ngày cầm quyền của Xan-chô là một cuộc tấn công giả của quân thù khiến Xan-chô bị một trận đòn nên thân. Còn thầy cũng bị trêu chọc đủ đường. Cuối cùng hai thầy trò bỏ toà lâu đài "mất tự do" ấy ra đi. Bước ngoặt của tác phẩm là trận giao đấu giữa hiệp sĩ Vàng trắng bạc – cậu tú Xam-sơn Ca-ra-xcô – với Đôn Ki-hô-tê. Đôn Ki-hô-tê bị đánh ngã và phải cam kết trở về nhà, từ bỏ một năm cuộc đời hiệp sĩ lang thang. Cuối cùng, kiệt sức vì những cuộc phiêu lưu, đau buồn, thất vọng, Đôn Ki-hô-tê óm nặng. Đến lúc này lão mới nhận ra tai hại của những truyện hiệp sĩ. Lão viết di chúc và qua đời.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Giới thiệu bài.

Sau vài câu gợi cho HS hình ảnh đất nước Tây Ban Nha, GV giới thiệu về nhà văn Xéc-van-tét và tiểu thuyết *Đôn Ki-hô-tê* ngắn gọn như ở chú thích (★) trong SGK. Chúng ta chỉ cần dừng lại hình ảnh chiếc cối xay gió với các nhân vật cưỡi ngựa, cưỡi lừa, mặc áo giáp, vác thương, vác giáo rong ruổi trên đường để gợi không khí nước Tây Ban Nha cách đây mấy thế kỉ, khi bộ tiểu thuyết này ra đời. Điều đó rất có lợi để chuyển sang khâu tổ chức cho HS đọc văn bản *Đánh nhau với cối xay gió*.

Hoạt động 2. Hướng dẫn đọc văn bản và tìm hiểu chú thích.

Lưu ý đọc kĩ các chú thích 1, 2, 6, 7, 9, 10 và 12.

Hoạt động 3. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản.

1. Đây là bước tiến hành ở trên lớp nhằm hướng dẫn HS các thao tác để tìm ra bố cục của văn bản, ứng với câu 1 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK. GV có thể ghi đề mục là *Diễn biến các sự việc*.

a) GV không làm thay mà tổ chức cho HS tìm ra bố cục ấy. HS phải động não để xác định từng phần kéo dài từ đâu tới đâu. Tất nhiên HS cũng đã ít nhiều chuẩn bị ở nhà.

– Tổ chức cho HS trao đổi ý kiến để tìm hiểu đại ý của từng phần và chọn tiêu đề cho mỗi phần ấy. Câu 1 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK cũng đã gợi ý các tiêu đề ấy rồi.

– Gợi ý cho HS nhận xét : Phần tả Đôn Ki-hô-tê đánh nhau với cối xay gió không phải là phần dài nhất, vì vậy tuy nhan đề của bài là "Đánh nhau với cối xay gió", nhưng nội dung chính không phải là chuyện đánh nhau, mà là phải theo dõi cả hai nhân vật Đôn Ki-hô-tê và Xan-chô Pan-xa suốt quá trình trước, trong và sau cuộc giao tranh.

b) Hướng dẫn HS tìm ra, nhưng chưa cần phân tích, nắm sự việc chủ yếu qua đó tính cách của hai nhân vật trung tâm được bộc lộ : nhìn thấy và nhận định về những chiếc cối xay gió (phần I) ; thái độ và hành động của mỗi người (phần II) ; quan niệm và cách xử sự của mỗi người khi bị đau đớn ; chung quanh chuyện ăn ; chuyện ngủ (phần III).

2. Đây là bước tiến hành trên lớp tập trung vào nhân vật Đôn Ki-hô-tê, tương ứng với câu 2 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK. GV có thể lấy đề mục là *Hiệp sĩ Đôn Ki-hô-tê*.

a) Giúp HS dựa vào chú thích (★) trong SGK để hình dung sơ bộ nhân vật vì có thể số đông HS chưa đọc tác phẩm. Hiệp sĩ Đôn Ki-hô-tê tuổi trạc 50. Chữ "Đôn" ghép vào với tên chỉ những người quý tộc ở Tây Ban Nha. Gầy gò, cao lênh khênh, cười một con ngựa còm, mình mặc áo giáp, đầu đội mũ sắt, vai vác giáo dài, toàn những thứ đã han gỉ của tổ tiên lão lục tìm được rồi đem đánh bóng, lão bắt chước những nhân vật trong loại truyện hiệp sĩ mà lão đã ngốn quá nhiều, muốn là hiệp sĩ lang thang để tiêu trừ quân gian ác, giúp đỡ người lương thiện.

Đầu óc lão mê muội, chẳng còn tỉnh táo (nguyên nhân), nhìn thấy những chiếc cối xay gió (nhấn mạnh số lượng và giúp HS hình dung, vì HS chưa nhìn thấy bao giờ) lại tưởng là bọn khổng lồ gian ác, sau đó lại tưởng là pháp thuật của pháp sư Phơ-re-xtôn. Lão muốn ra tay tiêu trừ cái giống xấu xa ; khát vọng ấy chẳng phải là không tốt đẹp, chỉ tiếc đầu óc hoang tưởng kia làm cho sai lệch đi, trở nên hão huyền. Lão chẳng biết sợ là gì, dưng cảm xông vào một cuộc giao tranh không cân sức ; kể ra đây cũng là một phẩm chất đáng khen nếu đối thủ là quân gian ác thực sự, nhưng hành động ấy trở thành nực cười, chỉ vì đánh nhau với cối xay gió. Lão bị trọng thương mà không hề rên rĩ ; cũng đáng học tập đấy chứ, nhưng đáng tiếc đấy là lão muốn làm theo các hiệp sĩ giang hồ... trong sách ! Lão không quan tâm đến những nhu cầu của cá nhân mình, kể cả chuyện ăn, chuyện ngủ, – trong khi ở đời bao kẻ chỉ lo ngủ, lo ăn, – nhưng tất cả chỉ vì "tình nường" Đuyn-xi-nê-a !

b) GV giúp HS tổng kết về nhân vật này : Tuy có ít nhiều khía cạnh tốt đẹp, nhưng do ngôn quá nhiều loại truyện xấu nên Đôn Ki-hô-tê trở thành nhân vật nực cười, đáng trách mà cũng đáng thương.

3. Đây là bước thầy và trò tiến hành ở trên lớp tập trung vào nhân vật giám mã, liên quan đến câu 3 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK. GV có thể lấy đề mục là *Giám mã Xan-chô Pan-xa*.

a) Giúp HS dựa vào chú thích (★) trong SGK hình dung sơ bộ nhân vật Xan-chô Pan-xa : một bác nông dân béo, lùn, nhận làm giám mã cho Đôn Ki-hô-tê với hi vọng sau này chủ công thành danh toại, bác sẽ được làm thống đốc, cai trị một vài hòn đảo. Giám mã dùng đỉnh cưỡi lừa đi theo chủ, lúc nào cũng mang theo bầu rượu và cái túi hai ngăn đựng đầy đủ thức ăn ngon.

Khi nhìn những chiếc cối xay gió, đầu óc bác hoàn toàn tỉnh táo ; khi chủ muốn tấn công, bác can ngăn (xem cụm đối thoại đầu tiên của hai nhân vật). Bác không theo chủ khi chủ xông tới giao tranh với cối xay gió ; xử sự như thế có đúng không ? Dù thế nào đi nữa cũng phải thừa nhận rằng bác sợ hãi, nhút nhát, nếu không muốn nói là hèn nhát. Hơi đau một chút là sẽ rên rĩ ngay như bác nói thì thật quá đáng ! Quan tâm đến những nhu cầu vật chất hàng ngày như cái ăn cái ngủ là chuyện bình thường ; nhưng hình như bác quá chú trọng chăm lo cho cá nhân mình nên trở thành tầm thường.

b) GV hướng dẫn HS đánh giá chung về nhân vật này.

4. Đây là bước tiến hành ở trên lớp tương ứng với câu 4 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK nhằm giúp HS hiểu rõ nghệ thuật xây dựng nhân vật tương phản của nhà văn. GV có thể ghi đề mục là *Cặp nhân vật tương phản*. Tiến hành xem xét hai nhân vật Đôn Ki-hô-tê và Xan-chô Pan-xa song song với nhau, giúp HS thấy rõ nghệ thuật xây dựng cặp nhân vật tương phản của nhà văn. Có thể giảng bằng cách chia hai cột dọc song song ở trên bảng.

a) Đôn Ki-hô-tê dòng dõi quý tộc, Xan-chô Pan-xa nguồn gốc nông dân. Đôn Ki-hô-tê gầy gò, cao lênh khênh lại cưỡi trên lưng con ngựa còm, nên như càng cao thêm. Xan-chô Pan-xa đã béo lùn lại được nhà văn bố trí ngồi trên lưng lừa nên càng lùn tịt.

b) Đôn Ki-hô-tê có khát vọng cao cả, Xan-chô Pan-xa có ước muốn tầm thường. Đôn Ki-hô-tê mong giúp ích cho đời, Xan-chô Pan-xa chỉ nghĩ đến cá nhân mình. Đôn Ki-hô-tê mê muội, Xan-chô Pan-xa tỉnh táo. Đôn Ki-hô-tê hào huyền, Xan-chô Pan-xa thiết thực. Đôn Ki-hô-tê dũng cảm, Xan-chô Pan-xa hèn nhát.

c) Mỗi khía cạnh ở nhân vật Đôn Ki-hô-tê (hoặc Xan-chô Pan-xa) đều đối lập rõ rệt với khía cạnh tương ứng ở nhân vật kia và làm nổi bật nhau lên. Ví dụ : đứng bên Đôn Ki-hô-tê cao gầy, Xan-chô Pan-xa như béo lùn thêm ; tính chất thiết thực của bác giám mã nguyên là nông dân góp phần tô đậm thêm đầu óc hào huyền của lão hiệp sĩ dòng dõi quý tộc.

5. Tổng kết : Theo gợi ý ở bài 1.